

УДК 159.922.1:17.023.34

ГЕНДЕРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЖІНОК: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Вікторія Гупаловська

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: victoriah@ukr.net

Розглянуто наслідки зміни уявлень про розподіл гендерних ролей у сучасному суспільстві, особливості гендерної ідентичності жінки, "наповнення" термінів маскулінність, фемінність, андрогінія. Проаналізовано рольові гендерні моделі сучасної жінки, зокрема української. Простежено гендерні детермінанти осмисленості життя, задоволення життям загалом чи суб'єктивного благополуччя, рівня самоактуалізації, задоволення жінок професійною діяльністю та сімейним життям. Узагальнено результати деяких гендерних досліджень.

Ключові слова: задоволення життям, суб'єктивне благополуччя, маскулінність, фемінність, андрогінія, гендер, задоволення сімейним життям, задоволення роботою.

Кардинальна зміна уявлень про розподіл гендерних ролей в сучасній культурі викликала низку проблем. Одне з ключових питань стосується ролі жінки в сьогоденному суспільстві. Під впливом феміністичного руху, який розпочався в двадцятому столітті, відбулося зміщення соціальної позиції жінки в напрямі до загальноприйнятого соціального статусу чоловіка. Цей вектор зміни місця жінки в соціумі зумовлений загальним станом сучасного суспільства, яке для досягнення успіху "вимагає" від людини маскулінності та андрогінії. Домінуючими та соціально виправданими для жінки стали риси, притаманні чоловікові, тоді як фемінні риси відійшли на задній план як соціально недоцільні.

Таке зміщення спричинило появу жінки активної у соціальному середовищі, яке почало змінюватися завдяки її участі і зумовило перехід жінки із сфери приватної до соціальної. Це відповідно відобразилося на зміні особистісних цінностей вже маскулінізованої жінки, що привело до зміни уявлень жінки про чинники внутрішнього комфорту, які визначають рівень задоволеності життям. Отже, постає питання, як саме це нове конструювання ролей і гендеру вплинуло на психологічний стан та суб'єктивне благополуччя сучасного жіноцтва, як почуває себе зокрема українська жінка у новітньому соціокультурному просторі. Незважаючи на численні гендерні дослідження, проблема психологічного самопочуття жінки залежно від рівня її маскулінізації залишається відкритим. У низці зарубіжних досліджень це питання вже розглядали, однак гендерній про-

блематиці притаманне сильне соціокультурне “забарвлення”. Тому необхідними є українські ґендерні дослідження.

Трансформація ролі жінки актуальна для національного соціально-гуманітарного дискурсу та українського суспільства загалом. На відміну від країн, де зміни становища жінки у соціумі є асимільованими, в українському суспільстві можна говорити лише про певні тенденції до змін. Ці нові тенденції зазнають суттєвого утиску з боку загальноприйнятої ідеї щодо ролі жінки. Говорячи про суспільство як організм, можна стверджувати, що воно тяжіє до збереження гомеостазу, тоді як імовірні зміни ролі жінки є власне тою небезпекою, яка може призвести до втрати усталеної цілісної соціальної та культурної структури. Механізмом збереження гомеостазу є соціальні стереотипи, які, відіграючи позитивну роль на певному етапі розвитку людини, загалом блокують втілення нового підходу щодо місця жінки у суспільстві.

Ці процеси у соціальному вимірі мають своє відображення у змінах уявлень окремого індивіда. Світоглядна інертність та ригідність сприяють відторгненню нових ідей. Проте ґендерні зміни в соціальному контексті є незворотними, а тому продовжують впливати на індивіда, що зумовлює певний психологічний дисонанс. В таких умовах труднощів, пов'язаних з переходом жінки до ролі активного учасника, в соціальному середовищі стає більше. По-перше, ці труднощі зумовлені тим, що жінка набуває нових ролей, до того їй не властивих, що вимагає від неї відмови від прийнятої ідентифікації себе як феміної. По-друге, освоєння нових ролей відбувається в умовах постійного зовнішнього тиску, що ускладнює адаптацію жінки до мінливих умов у суспільстві.

Багато сучасних жінок, що мають сім'ю і працюють поза домом, відчувають перевантаження, пов'язане з необхідністю виконання одночасно сімейних та професійних ролей. Така ситуація може призводити до виникнення у жінки рольового конфлікту, який може стати причиною психологічного дискомфорту. В теперішній час не існує повного уявлення про механізми виникнення і способи подолання цього типу конфлікту. Новий рівень психологічного комфорту лише окреслюється, тобто остаточно не оформлений. Чинники задоволеності життям жінки в сучасних соціальних умовах намагатимемось з'ясувати у цьому дослідженні. Відповідно до мети роботи ставимо перед собою такі завдання: 1) узагальнити наявні теоретичні дані про чинники задоволеності життям сучасних жінок; 2) провести психологічне опитування жінок щодо задоволення сімейним життям та професійною діяльністю; 3) виявити можливі взаємозв'язки між переважаним ґендерним типом та чинниками суб'єктивного благополуччя жінок.

Феномен ґендеру викликає щораз глибший інтерес та набуває все вагомішого значення в сучасному суспільстві. Ґендерні дослідження як самостійний науковий напрям склалися за кордоном порівняно недавно, у кінці 80-х ХХ століття. Тривалий час статева приналежність індивіда видавалася унітарною та однозначною. Однак у ХХ столітті з'ясувалося, що стать – це складна багаторівнева система, елементи якої формуються у різний час, на різних стадіях індивідуального розвитку. Стать – це одна з найскладніших і багатозначних наукових категорій. В загальному тлумаченні слова – це сукупність взаємно контрастних генеративних і пов'язаних з цим ознак. Також це сукупність анатомо-біологічних особливостей, на основі яких люди визначаються як чоловіки

або жінки. Однак, її треба визначати не тільки на підставі характеристик та поведінки індивіда, які зумовлені безпосередньо біологічними відмінностями між чоловіками та жінками.

З метою подолання біологічного редукціонізму в науку введено поняття ґендеру. В англійській мові це слово позначає граматичний рід, який зі статтю нічого спільного не має. Всупереч поширеному уявленню, слово “ґендер” запозичене з граматики і впроваджене в наукові дисципліни про поведінку людини. У психології термін “ґендер” вживають у широкому сенсі, позначаючи будь-які психічні або поведінкові властивості, що асоціюються з маскуліністю і фемінністю, які безпосередньо визначають поведінку людини. Ґендерний підхід загалом, при всіх існуючих теоретичних відмінностях окремих концепцій, передбачає, що відмінності у поведінці та сприйнятті чоловіків та жінок можна визначити не стільки їх фізіологічними особливостями, скільки соціалізаційними механізмами, вихованням та поширеними у кожній культурі уявленнями про сутність чоловічого та жіночого. Поняття “ґендер” на відміну від біологічної статі склалося в межах конструктивістської парадигми, згідно з якою життєва реальність вибудовується залежно від плюральності соціальних та індивідуальних практик, співвідношення усталеності норми або свободи у визначенні життєвих стратегій. Ґендер – це складний соціокультурний феномен, що обумовлює відмінності у рольовій поведінці, в ментальних та емоційних характеристиках між чоловіком та жінкою, які конструює суспільство. Ґендерна ідентичність – це психосоціальний процес, який забезпечує єдність самосвідомості та поведінки індивіда, що відносить себе до певної статі і орієнтується на вимоги відповідної статевої ролі.

В соціально-психологічних концепціях ґендеру для позначення культурно-символічного сенсу “жіночого” та “чоловічого” начал використовують поняття “фемінний” та “маскулінний”, ці вимоги не протиставляють, а розглядають як комплекс відносно незалежних характеристик, які можуть проявлятися у поведінці індивіда незалежно від його статі. Маскулінність та фемінність – це нормативні уявлення про соматичні, психічні та поведінкові якості, характерні для чоловіків та жінок. Чоловіки та жінки бувають різними і за фізичною оболонкою, і за психічними властивостями, а також за своїми інтересами і заняттями. Незважаючи на це, чоловікам складно засвоювати риси жіночого характеру і відкрито проявляти їх у взаємодії, оскільки вони вбачають у цьому загрозу для своєї чоловічої ідентичності та гідності.

Чоловічі та жіночі риси загалом багатогранні та багатомірні. По-перше, чоловіча тілобудова може поєднуватися з жіночими емоціями і почуттями, і навпаки, багато що залежить від ситуації та сфери діяльності. По-друге, чоловіки та жінки володіють та характеризуються різними мірами маскуліності та фемінності, що визначають їхні особливості поведінки. Фемінність – це наявність у індивіда таких рис як ніжність, піддатливість, емоційність, чутливість та ін. Маскулінну поведінку тлумачать як домінуючу орієнтацію чоловіків та жінок на цілеспрямовану, жорстку поведінку, спрямовану на досягнення матеріального успіху, професійні здобутки, хорошу кар'єру, високий заробіток, персональні перемоги. Пріоритетне ставлення до роботи у маскулінних жінок привносить у професійну сферу дух змагання, перемоги, ієрархічної диференціації умов праці залежно від успішності її результатів. Маскулінні жінки живуть заради роботи [5].

Протягом століть маскуліність і фемінність як полярні приписи соціостатевої поведінки були провідним, жорстким орієнтиром, диктатом засвоєння ґендерних ролей у патріархальних культурах. З розвитком капіталізму, процесами індустріалізації та урбанізації жіноцтво все більше долучалось до процесу суспільного виробництва, який вимагав від них особистісних якостей, властивих ґендерній поведінці чоловічої статі, тобто набуття особливостей чоловічої психології. Для того, щоб справлятися з новими професійними обов'язками та соціальними функціями, жінка мала набути відповідних знань, розвинути соціальні вміння. Утвердження нового статусу жіноцтва послаблювало домінування чоловіків над "слабкою" статтю [13].

А. Фріз та його колеги проводили метааналіз дослідження паттернів атрибутів – поведінкових стереотипів приписування властивостей та ролей. Їхні дослідження дали змогу зробити припущення, що величина ґендерних відмінностей незначна [25]. Найімовірніше, одне із пояснень непослідовності результатів полягає в неусвідомлених уявленнях людей про жіночність і мужність, які впливають і на учасників досліджень.

Л. Стрейер [5] вивчала взаємозв'язок типової фемінності та маскуліності зі статтю учасників дослідження. Опитали 300 студентів коледжу (150 жінок та 150 чоловіків) і попросили їх оцінити статті про психологію жінок та політику. Статті були підписані тільки ініціалами, за якими не можна було визначити стать автора. Було встановлено, що учасники позитивніше оцінювали ту статтю, яку, ймовірно, написав чоловік. Крім того, виявили, як саме жінки та чоловіки будували думку про стать автора. З учасників 87 % приписували авторство статті про політику чоловікам і 96% приписували статтю про психологію жінок автору-жінці. Учасники пояснювали свої здогадки про те, хто був автором статті – чоловік чи жінка, опираючись на стереотипні уявлення про фемінність та маскуліність.

В робочих обставинах діяльність чоловіків оцінюють та оплачують вище, ніж аналогічну діяльність жінок у виконанні визначених завдань і робіт. Так само жінки рідше отримують визнання, матеріальну винагороду за свою роботу, ніж чоловіки, занижену оцінку їхнього рівня знань та компетентності. Широко розповсюджений стереотип, згідно з яким чоловікам, а не жінкам, приписують навички і властивості, притаманні менеджерам та лідерам. Професіонали в бізнесі частіше потребують для роботи на стереотипно чоловічій посаді кандидатів-чоловіків, навіть коли однакова інформація в резюме чоловіків та жінок вказує на аналогічність особистісних якостей. Ці стереотипи зберігаються, навіть не дивлячись на те, що ґендерні відмінності не виявляються в лідерських здібностях і виконанні роботи.

Коли чоловіки-викладачі та роботодавці, які відповідно оцінюють студенток та працівниць, частіше приписують успіх жінок везінню, а не навичкам, то у жінок спостерігають низький рівень прагнень до успіху. Тому більшість жінок ніколи не складають професійний план життя і не прагнуть будувати кар'єру [13].

Успіх зовсім інакше діє на жінок, ніж на чоловіків, не мотивує жінок до наступних досягнень, незалежно від сфер діяльності та інтересів жінки. Пояснити невдачі жінок та чоловіків можна так: досягнення чоловіків та невдачі жінок приносять їм особистісним властивостям; а невдачі чоловіків та досягнення жінок – чинникам оточуючого середовища.

Знецінення жінок впливає не тільки на їхні здібності і досягнення, але й знецінює діяльність і сфери, які традиційно вважають жіночими. Так дослідження сфер керівництва і викладання, дає змогу зробити висновки, що чоловіки-викладачі приписують своїм протезе-жінкам властивості, які відрізняються від атрибутів, наданих протезе-чоловікам. Чоловіки-викладачі засвідчили, що сприймали жінку як особу, якій була потрібна допомога. Чоловіків-протезе викладачі сприймали як перспективних особистостей з можливістю кар'єрного росту. Тут виникає серйозний парадокс. У міру того, як викладачі допомагають жінкам, вони починають вважати їх учнями, які потребують допомоги. Збільшення допомоги зумовлене тим, що викладачі сприймають свої дії як героїчний та лицарський вчинок. Коли люди з такими поглядами виховують жінок, то кожному жінку у стосунках, визначених культурною парадигмою, вважають партнером чоловіка. Відтак атрибуції успіху жінок будуть зовнішніми через допомогу їхнього вихователя-чоловіка [14].

Андрогінність (або андрогінія) – це поєднання високих показників фемінності та маскулітності в одній людині. На думку авторки терміну та теорії андрогінності Сандри Бем, вона є не протиставленням жіночності та чоловічості, а їх інтеграцією, єдністю. У багатьох дослідженнях професійних, педагогічних, подружніх та інших особистісних якостей чоловіків та жінок андрогінії виявлялися психологічно досконалішими, успішнішими у різних сферах діяльності. Їм властиві висока самооцінка, самоповага, позитивна Я концепція. Хоча подвійна зайнятість жінки (професійна діяльність та зайнятість родиною) обтяжлива для її психіки, стверджували дослідники, виконання обов'язків на будь-якій посаді розвивало різні грані її Я [5].

Жінка, яку виховував андрогінний батько, успішна у здобутті професійної кар'єри, вмінні вибудувати партнерські стосунки з особами іншої статі. Кар'єра у житті андрогінної жінки має велике значення, без роботи вона не уявляє своє життя. Кар'єра є для неї одним із компонентів задоволеності в житті, але сім'я також важлива [14].

Однак не можемо вважати андрогінність ідеальною людською рисою – вона не спричиняє поведінки, яка знімає ґендерні обмеження. Ми повинні вміти виявляти, яка поведінка на робочому місці або в будь-якій іншій ситуації конструктивна, і не спиратися на такі поняття, як жіночність і мужність. Теорія андрогінії підводить до того, що позбавлення від ґендерної дискримінації в сфері освіти і професії можливе, якщо переглянути ідею ґендерної стратифікації.

Дослідження ґендерної ідентичності молоді 18–25 років, проведені Н. Хоч [13], виявили, що у 45 % юнаків – недиференційований ґендерний тип, для якого характерне суттєве зниження міри вираження маскулітних якостей у поєднанні з низьким вираженням фемінних. Як встановлено у дослідженнях О. Соколової [14], дефіцитарність ґендерних психологічних якостей (яка, можливо, є частковою ознакою викривлення образу Я) тягне за собою дефекти функцій саморегуляції та зумовлює зниження адаптаційних соціальних здібностей особистості недиференційованого типу порівняно з іншими ґендерними типами.

Задоволеність життям, суб'єктивне благополуччя, щастя – одна із вічних тем гуманітарного дискурсу, починаючи з часів античності. Щастя важко уявити як предмет суто наукового і тим більше експериментального дослідження [3].

Зазвичай щастя визначають як усвідомлення задоволеності власним життям, або як часте й інтенсивне переживання позитивних емоцій.

Якщо говорити про чинники щастя, то шлюб, сімейне життя, друзі та соціальні взаємовідносини, професійний успіх є основними сферами досягнення задоволення життям. Відомо, що сімейні люди, особливо ті, хто щасливий у шлюбі, більшою мірою відчувають задоволеність життям. Отже, подружні стосунки, внутрішньосімейні та близькі дружні відносини допомагають людині протистояти життєвим стресам, підтримують у складних ситуаціях, сприятливо впливають на самооцінку, а тому наявність близькості насуцною людською потребою.

Робота також є джерелом задоволеності, тоді як безробіття породжує відчуття невдоволеності. Відчуття щастя, почерпнуте з роботи, збільшується, якщо робота цікава, дає змогу розкрити здібності працюючого і характеризується іншими позитивними моментами [3]. Робота стає джерелом внутрішнього задоволення для людей, які впевнені у тому, що: робота – це найголовніше у житті; за моральними принципами треба багато працювати; людина має жити у такий спосіб, за якого важлива самодисципліна; цінність людини визначається її працею.

Вільний від роботи час може бути одним із головних джерел задоволення. Активне та корисне дозвілля сприятливо впливає на людину. Але й пасивні форми відпочинку можуть також приносити щастя, наприклад, релаксація перед екраном телевізора [3].

Дослідження професійного росту і розвитку кар'єри жінок – сфера порівняно нова, навіть якщо взяти до уваги те, що самій психології професійної діяльності всього трохи більше дев'яноста років. Психологи Н. Бец та Л. Фітцджеральд [16] вважають, що ставлення до кар'єри жінок – результат двох широко розповсюджених переконань.

Перше з них – уявлення про пріоритетність материнських обов'язків (головна життєва цінність жінок – їх домашні клопоти і виховання дітей) [16]. В історичній ретроспективі, якщо жінки й виконували роботу за межами дому, то вони займали неprestижні посади і не мали можливості просування в кар'єрі, або така можливість була рідкісною. Було прийнято вважати, що жінка просто працює, а не робить кар'єру. Їх розглядали як таких, які не мають суттєвого значення і впливу в колективі, оскільки зазвичай вони виконували незначущу роботу.

Друге поширене переконання пов'язане з психологією професійної діяльності жінок і полягає в тому, що теорії, які описують кар'єрне просування чоловіків, автоматично застосовують в аналізі кар'єри жінок. Зазвичай не враховують той факт, що більшість жінок мають малолітніх дітей, тому вони можуть не працювати на повну ставку, бо займаються їхнім вихованням. Також вони можуть працювати неповний робочий день, поєднуючи роботу з навчанням. Оскільки в більшості закладів звичною нормою є те, що людина працює на повну ставку і без перерви, то для багатьох жінок професійний кар'єрний ріст стає важкодоступним.

У психології кар'єри з самого початку як предмет дослідження розглядали професійний ріст чоловіків, але вже в перших роботах з психології кар'єри жінок дослідники звернули увагу на ґендерні розбіжності. Вони полягають у такому:

- 1) жінки частіше працюють в традиційно жіночих сферах, де статус і ринкова цінність їхньої праці досить низькі;
- 2) жінки мало представлені на вищих професійних рівнях;
- 3) жінки частіше, ніж чоловіки, відвідують публічні навчальні заклади і коледжі тимчасово чи з перервами;
- 4) у жінок відносно обмежений вибір можливостей зробити кар'єру порівняно з набагато більшими можливостями чоловіків;
- 5) типові жіночі професії пропонують обмежені можливості росту.

С. Бем інтерпретувала багато з вищезазначених ґендерних відмінностей як доказ того, що в суспільстві відбувається гомогенізація жінок: соціальне оточення, зокрема, сім'я, однолітки, вчителі заохочують дівчат і жінок займатися тими видами діяльності, які визначені для них за ґендерним розподілом, незалежно від їхніх особистих вподобань, потреб та здібностей.

Мотивація досягнення, як її сформулював Д. МакКлеланд, визначалась як "змагання зі стандартом майстерності", коли людину передусім цікавить перемога над кимось і можливість зробити щось добре або ліпше, ніж хтось [24]. Після декількох досліджень Д. МакКлеланд інтерпретував ґендерні розбіжності як велике бажання жінок до приєднання, а не до досягнення, але наступні дослідження піддали сумніву цю інтерпретацію.

Дослідники жіночої мотивації досягнення головним аргументом вважали те, що успіх жінок обмежує тільки їхня ґендерна роль у культурі. Тому вони не враховували дані, на підставі яких можна було б зробити висновок про те, що жінок не стимулюють традиційні маніпуляції, спрямовані на досягнення успіху. Численні дані засвідчують, що жінки намагаються досягти успіху в найрізноманітніших сферах.

Д. Спенс та Р. Хелмрайх [21] критикували концепцію та оцінку прагнення до успіху Д. МакКлеланда і в 1978 році розробили параметри самооцінки мотивації досягнення – опитувальник орієнтації на роботу і сім'ю. Цей опитувальник містить запитання про установки щодо діяльності, орієнтованої на досягнення, запитання, про вагомість роботи порівняно зі шлюбом як можливим джерелом задоволеності життям, а також запитання для визначення прагнень респондента отримати освіту. Спенс та Хелмрайх вказували, що загалом чоловіки показували вищі результати, ніж жінки, за конкурентністю та майстерністю, а жінки показували вищі результати в орієнтації на виконання роботи. Вони також виявили, що загальні результати прагнення досягнень схожі у чоловіків та жінок.

М. Хорнер [29] ввела конструкт "мотив уникання успіху" для того, щоб заповнити прогалину в розумінні жіночого шляху досягнення успіху. Вона вважала, що в ситуаціях конкурентності, особливо коли в них задіяні чоловіки, які мали для жінок велике значення (наприклад, перспективні друзі), в жінок з'являлося почуття тривоги. М. Хорнер вважала, що цей мотив був присутній через очікування негативних наслідків (наприклад, втрати жіночності, соціального неприйняття та несхвалення) в умовах успіху. Успіх жінки асоціюється переважно з негативними стереотипами, які обидві статі засвоюють і вважають прийнятними.

За роки, які минули після досліджень М. Хорнер [28], психологи з'ясували, що феномен страху успіху у чоловіків та жінок проявляється по-різному в придуманих ними розповідях у процесі дослідження за допомогою нарративного метода.

В записах жінок постійно відображається можливу небезпеку втратити друзів, потенційних приятелів та коханих, а у чоловічих історіях відображено загальні життєві проблеми. Професійний успіх жінок цінують більше у випадку, коли він узгоджений з суспільною концепцією ґендерної ролі, ніж коли не узгоджений.

Прагнення жінок до успіху можна найліпше можна простежити на підставі інформації про їх власні інтереси, діяльність і цінності. В одному з таких досліджень використовували метод біографічного інтерв'ю. Одна із тем, які виникли в процесі інтерв'ю з жінками, порушувала проблему дискретності розвитку прагнення жінки до успіху. На відміну від жінок старшого віку, молоді жінки частіше виявляли стурбованість конкуренцією в процесі успіху. Старші жінки (віком 50–80 років) повідомляли, що їхнє прагнення до успіху посилювалося в період очікування народження дитини. Саме тоді вони відчували одноставне схвальне ставлення однолітків і родичів, як чоловіків, так і жінок. Отже, по-перше, схвалення чи несхвалення оточення впливає на мотиваційну сферу жінок; по-друге, прагнення до успіху жінок зростає при схваленні оточення; по-третє, оточення схвалює одноставно зазвичай традиційні досягнення жінок; по-четверте, особи старшого віку більше підвладні стереотипам, ніж молодь.

Прагнення до успіху, як засвідчив аналіз, частіше притаманне жінкам, чий батьки підкріплювали і заохочували їхні прагнення до успіху. Ці жінки розцінювали свої стосунки з батьками як тепліші і ближчі порівняно з жінками, чий батьки не заохочували їх до успіху. Метод інтерв'ю допоміг дослідити особистісні характеристики, які визначають поведінку, спрямовану на досягнення успіху у жінок різних вікових груп, враховуючи вплив сім'ї, друзів та близьких людей [33].

Ф. Голдберг [29] у своєму дослідженні, коли описував оцінку діяльності, зазначав про стереотип чоловічої вищості. В його експерименті студентки коледжу оцінювали статті, в яких було розглянуто проблеми лінгвістики, юриспруденції, історії мистецтва, освіти, дієтології та міського планування, які могли б бути опубліковані в журналах. Половині учасників давали статті, підписані автором-жінкою, а половині – автором-чоловіком. Результати засвідчили, що жінки вище оцінювали статтю, коли автором був чоловік, а не жінка. Також, Патерсон, Кіслер та Голдберг виявили, що чоловіки дуже низько оцінювали матеріали статей авторів-жінок. У цьому ж дослідженні зазначено, що навіть підлітки і маленькі діти, як виявилось, з упередженістю оцінюють роботу жінок [29].

Део та Емсуїллер [29] помітили, що однакові результати роботи чоловіків та жінок не розцінюють з точки зору однакових атрибуцій. Результати діяльності роботи чоловіків, які працювали над "чоловічими завданнями" зазвичай приписуються навичкам, а такі ж результати жінок вважають наслідком випадкового везіння. Дослідження Саммерса та Кіслера [29] засвідчили, що чоловіки приписують більше здібностей лікарю-чоловіку, ніж лікарю-жінці. Отже, на підставі цього можна зробити висновок, що у суспільній свідомості існує прямий зв'язок між успіхом та статтю.

Хоча вважають, що знецінення жіночих успіхів – достовірний факт, це не завжди підтверджують дослідження. Наприклад, у роботах Ф. Голдберга результати аналізу опитування жінок похилого віку та тих, які не є студентками коледжу, не засвідчують упередженості на користь чоловіків. Крім того, результати діяльності жінок та їхню компетентність оцінюють на рівні з чоловіками за

більш об'єктивних умов оцінювання, а саме, коли ці результати: 1) визнавала авторитетна людина; 2) оцінювали за чіткими критеріями; 3) оцінювали експерти, некваліфіковані в певній галузі, коли жінки виявлялися успішними в традиційно чоловічій сфері діяльності.

Жінок, які працюють у сфері освіти, особливо представники етнічних меншин, вважають "іншими" або "аутсайдерами". Коли жінки не розмежовують стиль життя з професійною роллю, то їх часто розглядають негативно, принаймні в одній із сфер. Наприклад, Ф. Бронштейн виявив, що чоловіки-викладачі в своїх рекомендаційних листах, які вони давали жінкам для здобуття посади на факультеті, описували сімейні обов'язки цих жінок як додаткове навантаження [29].

Зайнятість матері – вагомий чинник, який сприяє кар'єрному росту доньки, – такі жінки частіше, ніж доньки домогосподарок, орієнтуються на кар'єру, а не на ведення домашнього господарства. Доньки працюючих матерів також частіше обирають нетрадиційну кар'єру, ніж доньки домогосподарок. Н. Бец наводить дані про те, що коли дівчат виховують двоє працюючих батьків, то вони частіше поєднують в поведінці традиційні ролі і роботу, ніж дівчата, виховані в інших сім'ях. Відповідно, дівчата і хлопці, чії матері працювали, менш обмежені уявленнями про ґендерні ролі. Дослідження також засвідчило, що працюючі матері надають великого значення вихованню у дитини незалежності. Дослідження представників етнічних меншин також доводить, що зайнятість матері позитивно впливає на успіхи в навчанні.

Зазвичай у жінок вибір ролі, кар'єри чи роботи, не пов'язаної з кар'єрою або веденням домашнього господарства, не повторює точно вибір їхніх матерів, але пов'язаний з тим досвідом, який вони засвоюють від матері. Зайнятість матері переважно приносить користь самій матері: дослідження засвідчують, що зайнятість матерів підтримує їх морально і захищає від виникнення тривоги.

Дослідники припускають, що батько відіграє суттєву роль в шкільній освіті дівчат і виборі кар'єри. М. Хенніг та Е. Жардін [33] вважали, що батько має для дівчаток велике значення, оскільки він слугує рольовою моделлю і джерелом підтримки для доньок. Думка і підтримка батька вагома і необхідна, коли дівчата та жінки працюють в нетрадиційній для жінок сфері і коли вони як пріоритет обирають кар'єру. Найбільший вплив батька проявляється тоді, коли доньки вибирають нетрадиційну кар'єру.

Н. Бец, а також Люпар та Барва рекомендують психологам-консультантам ознайомлювати дівчат-підлітків з жіночими рольовими моделями, допомагати їм впоратися з тривогою через кар'єру, надавати їм активну підтримку і заохочувати зусилля у розвитку навичок та засвоєнні знань [33].

Аналіз особистісних даних дає підстави припустити, що жінки можуть досягти більшого, якщо після навчання за спеціальними програмами стануть наполегливішими або вмілішими, шукаючи працедавця та представляючи себе як фахівця на співбесідах з працевлаштування. Підходи, які засновані на особистісних чинниках, вказують, що жінки повинні засвоїти традиційно чоловічий метод вирішення проблем.

Українська дослідниця ґендерної проблематики О. Кісь [22] виокремлює такі жіночі рольові моделі: Жінка-Берегиня, Жінка-Барбі, Ділова Жінка та Феміністка. Розглядаючи соціальні чинники, зокрема, засоби масової інформації, можна

ствердити, що соціально-виправданими рольовими моделями є Жінка-Берегиня та Жінка-Барбі. Їх культивує сучасне українське суспільство, тому жінкам з цими моделями поведінки значно легше адаптуватися до оточення і відповідати очікуванням оточення, ніж жінкам, які обрали роль Жінки-Ділової чи Феміністки. Ці ролі не знаходять підтримки, сучасне соціальне та культурне середовище протидіє їхній актуалізації. Задоволеність сімейним життям притаманна Жінці-Берегині та Жінці-Барбі. На жінку, що обрала одну з цих ролей, покладено відповідальність за збереження домашнього затишку. На протигагу цьому, маскулінні жінки обирають ролі Жінки-Ділової чи Жінки-Феміністки. Задоволеність життям розглядається в цьому випадку крізь призму самореалізації у кар'єрі.

Альтернативні моделі фемінності, до яких треба віднести насамперед Ділову жінку і Феміністку, в українському суспільному дискурсі знаходяться на маргінесі. Втім, українська дослідниця Т. Журженко [19] розглядає Ділову Жінку як самостійний тип ідентичності, визначаючи її особливі українські риси.

Головна з них полягає в тому, що внаслідок стереотипного сприймання ґендерних ролей жінку-підприємця розглядають радше як годувальницю і заробітчанку, що через економічні обставини тимчасово змушена займатись бізнесом, а за сприятливих умов могла б повернутися до діяльності, яка відповідає традиційному розподілу ґендерних ролей. Окрім того, передбачено, що така Ділова Жінка не присвячує себе цілковито кар'єрі, а завжди зберігає рівновагу між своїми професійними функціями і материнськими обов'язками. І ще однією рисою Ділової Жінки є трансляція образу Берегині в суспільну сферу, тобто приписування їй особливих функцій хранителя моральних норм у середовищі підприємців.

Проте опанування ролі Ділової Жінки та досягнення успіху у професійній кар'єрі – нелегке завдання для жінки, оскільки попри економічну конкуренцію та бюрократичні перешкоди їй доводиться долати ґендерні стереотипи, бар'єри чоловічої кланової замкнутості у сфері великого бізнесу і політики. Через зазвичай обмежений доступ до джерел фінансування і труднощі здобуття фахової освіти, жінки витіснені у сферу дрібного підприємництва й тіньової економічної діяльності. Жіноче підприємництво зосереджено головно у маргінальних видах економічної активності, насамперед у човниковому бізнесі та ринковій торгівлі, що вирізняються важкими умовами праці, незначними доходами та малим престижем.

Болісна та деструктивна присутність у свідомості успішної жінки консервативних ґендерних стереотипів та сучасних ідей ґендерної рівності спричиняє рольовий конфлікт (комплекс суб'єктивних негативних переживань жінки через труднощі узгодження виконання ролей у професійній та сімейній сферах). Розв'язання цього конфлікту – вибір між кар'єрою та сім'єю ("рольовий конфлікт працюючої жінки") – найчастіше відбувається на користь саме сім'ї. Цей суто жіночий феномен у соціальній психології названо "відмовою жінки від кар'єри" або "відмовою від успіху" внаслідок страху "втратити" жіночність через невідповідність стереотипним очікуванням (жінка, яка перемагає чоловіка, вже не є жінкою).

Як засвідчують дослідження, більшість жінок (61%) взагалі вважають себе нездатними до успішної підприємницької діяльності, що є наслідком дифе-

ренційної ґендерної соціалізації, в процесі якої дівчатка не знайшли для себе відповідних рольових моделей для ідентифікації. Такий образ мало відрізняється від радянського взірця "працюючої матері", тоді як знаний на Заході образ Ділової Жінки-Індивідуалістки поки що не функціонує в українському суспільстві як повноцінна модель. Як слушно зазначає В. Суковата [23], в українському суспільстві "досі не сформований позитивний образ "ділової жінки", відсутня модель "успішної жінки", яка б не перекривалась парадигмою вдалого заміжжя."

Іншою альтернативною моделлю є образ Феміністки. У сучасному українському суспільстві ця модель, очевидно, найбільш суперечлива і найменш популярна. Завдяки дискредитації поняття фемінізму в контексті комуністичної ідеології та внаслідок спотворень під час радянської практики, зазначають дослідники, жіноцтво упереджено сприймає цей термін, вбачаючи в ньому лише чергову загрозу "вічній жіночності". Нерозуміння сутності феміністичної теорії та ідеології характерне не лише для масової буденної свідомості українців, воно властиве навіть інтелектуальній та політичній еліті, що засвідчують численні публікації. Стереотипне уявлення про феміністку як мужоподібну, грубувату, статево невдоволену, озлоблену й агресивну, схильну до сексуальних збочень чоловіконенависницю все ще характерне для значної маси жіноцтва.

Головна смислова домінанта образу Берегині – абсолютизація жіночих репродуктивних функцій, стверджує Т. Гундунова. Есенціалістське розуміння основного природного покликання та пріоритетності материнської ролі жінки, властиве патріархальному дискурсові, віддзеркалене у культурологічних текстах на жіночу тематику. Вони романтизують і сакралізують образ Українки-Матері або навіть недвозначно вимагають материнської самопосвяти від сучасної українки. І той факт, що сучасна українка-мати насправді опікується абсолютно усіма проблемами дітей (харчування, режим дня, навчання, одяг, відвідування культурних закладів, лікування та ін.) свідчить якраз про те, що подібний нормативний тиск має свої практичні результати, залишаючи роль батька суто формальною [16].

Іншою невід'ємною складовою образу Берегині є роль господині дому, опікунки родини і хранительки домашнього вогнища. У деяких працях віднаходимо особливий акцент на важливості господарсько-виробничих функцій жінки і, відповідно, особливих повноваженнях та певній економічній незалежності й авторитеті господині в межах традиційного селянського господарства. Відтак, автори проводять пряму паралель до статусу жінки у сучасній українській родині, не беручи до уваги змін у структурі життєдіяльності сім'ї та функціях її членів.

Важливість цієї складової настільки значуща, що деякі дослідники схильні виділяти окремий тип жіночої ідентичності – домогосподарка [5]. Популярність ролі домогосподарки для звичайних жінок на пострадянських теренах зумовлена низкою чинників, серед яких виділяють насамперед соціально-психологічні та економічні. З одного боку, прийняття її було природною реакцією на зменшення державного контролю над приватною сферою та, водночас, наслідком зростання психологічно-рекреаційної ролі сім'ї як малої соціальної групи в умовах соціально-економічної кризи. З іншого боку, скорочення робочих місць та посилення конкуренції на ринку праці спричинило стрімке витіснення жінок зі сфери економічної активності у приватну сферу, що разом зі зростанням соціально-

економічної ролі сім'ї у розв'язанні тих проблем, якими раніше значною мірою займалася держава, зробили присутність жінки у домі не просто бажаною, а й необхідною.

Однак, як цілком слушно зазначають дослідники, роль домогосподарки як спосіб самореалізації та модель ідентифікації містила для пострадянських жінок певну внутрішню суперечність, оскільки в умовах радянської ґендерної системи домашню працю не розглядали як повноцінну роботу з огляду на витрачену на неї час та енергію. То ж і прийняття цієї ролі (чи ідентичності) супроводжувалось певними психологічними труднощами та внутрішньоособистісними конфліктами, глибина та інтенсивність яких залежали головню від віку та попереднього трудового досвіду жінок. Саме жінки середнього віку, які найгостріше переживали цю кризу, стали потенційними реципієнтами образу Берегині, що легітимізував неминучу для багатьох з них відмову від професійної кар'єри, обґрунтовуючи це особливою суспільно-культурною місією жінки як опікунки домашнього вогнища та виховательки нащадків [13].

Традиційний образ господині дому у 90-х роках зазнав значних трансформацій насамперед через вплив ринкової ідеології масового споживання. Як слушно відзначає українська дослідниця Т. Журженко, реклама, пропонуючи силу-силенню цілковито нових для українських жінок товарів та послуг, перетворила сам процес споживання на справжнє мистецтво, що вимагає від жінки особливих навичок, досвіду і навіть хисту. Відтак, у ній представлені ті культурні смисли, що притаманні даному суспільству, і зокрема ґендерні стереотипи. Протиставлення чоловічої та жіночої сфер є прикметною рисою реклами товарів та послуг, де закріплено традиційний розподіл ролей та функцій у суспільстві і сім'ї [16].

Зображення жінки переважно в межах дому (локалізація – кухня, ванна, дитяча кімната) чи крамниці за виконанням побутових, материнських і подружніх обов'язків (прання, приготування їжі, прибирання, догляд за дітьми та іншими членами родини, купівля товарів щоденного вжитку тощо) зміцнюють у суспільній свідомості загалом та свідомості жінок зокрема стереотипні уявлення про приватну сферу і домашні обов'язки як винятково компетенцію жінки-домогосподарки. Повсякденне життя віддзеркалює практичну їхню дієвість: українські жінки й справді виконують вдома абсолютну більшість побутової праці [5].

Ту саму ситуацію можна простежити також у телевізійних новинах, де героїнями сюжетів у домашньому оточенні в 90 % випадків є жінки, тоді як у репортажах з робочого місця лише у 19,5 % випадків представлено образ жінки-фахівця. Аналогічні тенденції притаманні й друкованим періодичним виданням: пишучи про жінок-фахівців чи політиків, журналісти зосереджуються головню на їхньому приватному житті (сім'ї, харчуванні, гардеробі тощо), оминаючи питання їх громадської активності, професійних інтересів, планів і проблем. Як зазначають польські дослідники, представлення у мас-медіа “жінок як матерів і дружин, хранительок домашнього вогнища, належить до тих стереотипів, які найважче подолати” [28].

Небезпека, що загрожує українському жіноцтву за обставин діючих жорстких вищезгаданих стереотипів, полягає у створенні та підтримці ілюзії про особливе і високе становище жінки в Україні, що насправді має мало спільного з існуючими соціальними реаліями. Водночас така позиція по суті дає моральні підстави

для легітимного витіснення жінок у приватну сферу. Як стверджують українські дослідники, міф Берегині – ідейний наркотик, самообман, спосіб втечі від жорстокої реальності, де жінка – зневажена, експлуатована, безправна, безмовна, у світ мрії – де весь український космос обертається навколо Жінки-Берегині, що гордо стоїть на постаменті. Цей міф суттєво перешкоджає українському жіноцтву усвідомити власні проблеми і перспективи у суспільно-політичній сфері [16].

Інша модель фемінності – Барбі – є об'єднаним образом жінки, спосіб життя якої нагадує нарцисичне існування гарної та дорогої ляльки. Вона вимагає для себе відповідного середовища та атрибутів, щоби врешті-решт виконати своє головне призначення – знайти чоловіка-власника. Засоби масової інформації активно тиражують та розвивають цей образ. Вони інформують жінок про те, чому віддають перевагу чоловіки, формуючи відповідні стандарти фемінності, і негайно ж пропонують численні поради, як найлегше їх досягти [13].

Проблему обмеження жіночого світу домом, що постає як прихований смисл у ЗМІ, зокрема, в публікаціях журналів для жінок, ще у 1963 році вперше зауважила американська дослідниця Б. Фрідан. Стійкість ґендерних стереотипів простежено у всесвітньо знаних (особливо жіночих) журналах: упродовж останніх сорока років їх домінантною темою була і залишається проблема – “як знайти і втримати чоловіка” та пов'язане з нею питання: “як стати гарнішою”. Дослідники схиляються до думки, що насправді єдиним завданням подібних жіночих ЗМІ є перетворення жінки на ляльку, що призначена для чоловічого споживання.

На перший погляд, окреслені дві моделі фемінності – різні, однак насправді вони містять чимало прихованих спільних рис, вважають дослідники української ґендерної проблематики. Обидві вони є продуктом андроцентричного дискурсу, в межах якого суспільні функції жінки визначають через її “природні” характеристики, тобто тіло. Характерною є відсутність інтересу до жіночої особистості, її власних потреб, інтелектуального потенціалу чи творчих здібностей [28].

Цілком очевидно, що в сучасних умовах обидва варіанти не функціональні, оскільки соціально-економічні умови в Україні не дають можливості жінкам залишатися у чотирьох стінах та насолоджуватись тихим домогосподарством, самовідданим материнством чи нарцисичним плеканням свого тіла. Українські жінки змушені в силу обставин чи за власним свідомим вибором шукати свого місця на ринку праці, намагаються віднайти адекватні моделі фемінності, які втілювали б необхідні для виживання цінності та риси.

Процеси ґендерно-рольової соціалізації чоловіків і жінок мають багато відмінностей. Для жінки, згідно з історично сформованими патріархальними стереотипами, які, незважаючи на суспільний прогрес, ще мають місце в сьогоденні, переважає орієнтація на сім'ю та сімейні цінності, ведення домашнього господарства тощо. Для чоловіка, згідно з тими самими стереотипами, нормативно бажаним та суспільно вагомим є функціонування за межами сім'ї: професійна діяльність, суспільна активність. Відповідно до такого розмежування важливою умовою самореалізації для жінки вважають успішний і вчасний шлюб. З іншого боку, успішність самореалізації чоловіка пов'язують з його кар'єрою, часто зі статусом у суспільстві.

В сучасних психологічних концепціях статі і статево-рольової поведінки маскуліністність та фемінність розглядають як відносно незалежні один від одно-

го конструкти, отже, можливий одночасний високий або низький розвиток цих статево-рольових проявів. Поєднання високого розвитку фемінності та маскулінності в одній людині (незалежно від її статі) отримало назву андрогінність. У психології особистості андрогінію розглядають як особистісну характеристику, не пов'язану з порушеннями статевого розвитку або статево-рольової орієнтації. Розвинута андрогінія передбачає багатий арсенал і гнучкість рольової поведінки людини, високі соціально-адаптивні здібності й інші важливі риси та властивості. Дефіцитарність ґендерних психологічних рис (яка, можливо, є частковою ознакою викривлення образу Я) тягне за собою дефекти функцій саморегуляції та зумовлює зниження адаптаційних соціальних здібностей особистості недиференційованого типу порівняно з іншими ґендерними типами.

Отже, теоретичний аналіз приводить до висновку, що психологічно виправданими та продуктивними у сучасній соціокультурній є гнучкі форми поведінки та ґендерні властивості, які відображені в концепції андрогінії. Однак українські дослідники говорять про стереотипність ґендерних моделей поведінки сучасних українських жінок. Ймовірно, емпіричне дослідження може дати відповідь на запитання, наскільки традиційними є рольові ґендерні поведінкові моделі сучасних українських жінок, якою мірою їм притаманна андрогінність і чи сприяє така властивість суб'єктивному благополуччю жінки.

Література

1. Алешина Ю., Гозман Л., Дубровская Е. Социально-психологические методы исследования супружеских отношений. Спецпрактикум по социальной психологии. М.: Изд-во МГУ, 1987.
2. Андреева Т. Семейная психология: Учеб. пособие. СПб.: Речь, 2004.
3. Аргайл М. Психология счастья. СПб.: Питер, 2001.
4. Батаршев А. Базовые психологические свойства и профессиональное самоопределение личности: Практическое руководство по психологической диагностике. СПб.: Речь, 2005.
5. Берн Ш. Ґендерная психология. СПб.: Прайм-Еврознак, 2001.
6. Богданович Л. Супружеская жизнь: гармония и конфликты. М.: Профиздат, 1990.
7. Бодалёв А., Столин В. Семья в психологической консультации. М.: Изд-во МГУ, 1989.
8. Васильченко Г., Решетняк Ю. Любовь, брак, сексуальное партнёрство. М.: Медицина, 1990.
9. Вейнингер О. Пол и характер: Принципиальное исследование. М.: Терра, 1992.
10. Витек К. Проблемы супружеского благополучия. М.: Прогресс, 1988.
11. Власенко Н., Виноградова Л., Калачкова І. Ґендерна статистика для моніторингу досягнення рівності жінок та чоловіків. К.: Златограф, 2000.
12. Волкова А., Трапезникова Т. Методические приемы диагностики супружеских отношений. // Вопросы психологи, 1985. № 4.
13. Говорун Г. Ґендерна психология. К.: Академія, 2004.
14. Говорун Т., Кікінежді О. Стать та сексуальність: Психологічний ракурс. Тернопіль: Нова книга – Богдан, 1999.

15. Горностай П. Социализация личности и психологические роли // Теоретические и прикладные вопросы психологии (материалы юбилейной конф. "Ананьевские чтения-97". СПб, 1997. Вып.3. Ч.1. С. 325–330.
16. Гундурова Т. Жінка та дзеркало // Часопис "І", 2000. № 17. С. 134–152.
17. Джонсон Р. Он. Глубинные аспекты мужской психологии. Харьков: Фолио; М.: Ин-т общегуманит. исслед. 1996.
18. Джонсон Р. Она. Глубинные аспекты женской психологии. Харьков.: Фолио; М.: Ин-т общегуманит. исслед. 1996.
19. Журженко Т. Маргінальна економічна діяльність і місце в ній жінок // Гендерний аналіз українського суспільства / ПРООН. К.: Златограф, 1999.
20. Иванов Е. Основы психологического изучения профессиональной деятельности. М.: Изд-во МГУ, 1987.
21. Кісь О. Дефініції фемінізму // Часопис "І", 2000. №17. С. 45–63.
22. Кісь О. Моделі конструювання ґендерної ідентичності жінки в сучасній Україні // Часопис "І", 2003. №27. С. 37–58.
23. Климов Е. Психология профессионального самоопределения. Р.-н-Д., 1996.
24. Коростылева Л. Психология самореализации личности: брачно-семейные отношения. СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 2000.
25. Кочарян А. Личность и половая роль: Симптомокомплекс маскулинности/ фемининности в норме и патологии. Харьков: Основа, 1996.
26. Кочарян А. Проведение психологического семейного консультирования. Учебно-методические материалы по психологии семейных отношений. Харьков.: ХГУ, 1990.
27. Крушельницька Я. Фізіологія і психологія праці. К., 2000.
28. Леонтьева Л. Стереотипи, або дещо про місце жінки у суспільстві // Часопис "І", 2003. №27. С. 82–87.
29. Майерс Д. Социальная психология. СПб.: Питер, 2005.
30. Малкина-Пых И. Семейная терапия. Справочник практического психолога. М.: Эксмо, 2005.
31. Мниховский А. Женственность. К.: Основы, 1885.
32. Павличко С. Фемінізм. К.: Основы, 2002.
33. Палуди М. Психология женщины. СПб.: Прайм-Еврознак, 2003.
34. Піддубна О. Задоволеність шлюбом і рівень суб'єктивного контролю в подружній парі // Соціальна психологія, 2004. № 6 (8). С.172–178.
35. Пряжников Н. Профессиональное и личностное самоопределение. М.–Воронеж: Б. в., 1996.
36. Сатир В. Как строить себя и свою семью. М.: Педагогика, 1992.
37. Соловьёв Н. Брак и семья сегодня. Вильнюс: Миктис, 1977.
38. Титаренко В. Семья и формирование личности. М.: Педагогика, 1987.
39. Хома Т. Чи був фемінізм в Україні? // Часопис "І", 2000. №17 С. 5–23.
40. Горні К. Втеча від жіночності. Комплекс чоловічості у жінок очима чоловіків та жінок // Часопис "І", 2003. №27. С. 6–23.
41. Чухим Н. Ґендер та ґендерні дослідження в двадцятому столітті // Часопис "І", 2000. №17. С. 37–54.

GENDER DETERMINANTS OF WOMEN'S SUBJECTIVE PROSPERITY: A THEORETICAL ANALYSIS

Viktoriya Hupalovska

Ivan Franko National University of Lviv,
Doroshenka Str., 41, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: victoriah@ukr.net

The consequences of changes in realizing gender roles in modern society are in the focus of the analysis in the article as well as the peculiarities of gender identity of a woman, the "sense" of the terms of masculinity, femininity and androgen. The role gender models of a modern woman (Ukrainian, in particular) have been researched. The gender determinates were traced, in view of the sense of life, the pleasure from it in general or subjective welfare, the level of self-actualization, satisfaction from professional activity and family life. The results of certain gender investigations were generalized in the article too.

Keywords: satisfaction from life, subjective welfare, masculinity, femininity, androgen, gender, satisfaction from family life, satisfaction from professional activity.

Стаття надійшла до редколегії 5.12.2009
Прийнята до друку 20.01.2010